

ЗАХИСТ ДИКИХ ТВАРИН В УКРАЇНІ:

аналіз правових прогалин та пропозиції
для комплексної реформи

Цей аналітичний висновок розроблено Громадською організацією UAnimals за підтримки Eurogroup for Animals та з урахуванням фахових коментарів Благодійної організації Міжнародний благодійний фонд «Збережи дикість».

 UAnimals

Жовтень, 2025 рік
Київ, Україна

АНАЛІТИЧНИЙ ВИСНОВОК ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Зміст

Вступ

Розділ 1. Аналіз законодавства України, спрямованого на захист диких тварин, що утримуються як домашні тварини

1.1. Система дозволів на утримання диких тварин

1.2. Стандарти утримання диких тварин у неволі

1.3. Охорона видів Червоної книги України

1.4. Правила щодо зоопарків, цирків та дельфінаріїв

1) Зоопарки: відсутність ліцензування та невідповідність європейським стандартам.

2) Цирки та пересувні виставки: пряма юридична суперечність.

3) Дельфінарії: Недотримання вимог щодо морської води та збагачення навколишнього середовища

1.5. Торгівля дикими тваринами, яких утримують як домашніх тварин

1.6. Низька підзвітність та неефективність системи покарань

Розділ 2. Пропозиція щодо законодавчої реформи

2.1. Повна заборона використання диких тварин у розвагах

2.2. Комплексні рішення виявлених проблем

Висновки

Посилання

Вступ

Цей звіт підготовлено з метою сприяння розробці національної політики у сфері захисту диких тварин з акцентом на диких тварин, яких утримують у неволі. На основі комплексного аналізу чинного законодавства України та відповідних нормативно-правових актів ЄС ми прагнемо висвітлити ключові правові прогалини та запропонувати конструктивні рішення для їх усунення. Для побудови прозорої, ефективної та гуманної регуляторної системи в Україні, яка відповідає найкращим європейським практикам та сприяє захисту унікального біорізноманіття нашої країни, необхідні спільні зусилля державних органів, дослідників та громадськості.

Цей звіт призначений для Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України (далі — Міністерство), Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, а також може бути цікавим для будь-яких інших зацікавлених сторін в Україні та Європейському Союзі.

Дослідницька проблема зосереджена на питанні незаконного володіння дикими тваринами та пов'язаних з цим питань добробуту цих тварин. Цей огляд базується на аналізі українських законів та правових актів, описаних у таблиці нижче.

№	Перелік проаналізованих українських законів та правових актів
1	Кодекс України про адміністративні правопорушення
2	Кримінальний кодекс України
3	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII
4	Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 року № 2456-XII

5	Закон України «Про мисливське господарство та полювання» від 22 лютого 2000 року № 1478-III
6	Закон України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 року № 2894-III
7	Закон України «Про Червону книгу України» від 07 лютого 2002 року № 3055-III
8	Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 року № 3447-IV
9	Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (ЗУ № 2059)
10	Порядок утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах, затверджений наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 30 вересня 2010 року №429, зареєстрованим в Мін`юсті України 29 грудня 2010 року за № 384/18679
11	Про затвердження Інструкції про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, форм клопотання (Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 3 від 01.02.1993)
12	Про затвердження Порядку видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції (Постанова КМУ від 25 липня 2007 року №953)
13	Правила і норми утримання дельфінів в умовах неволі (Наказ Мінекології №622 від 06.12.2012)

14	Положення про Проекти організації території установ природно-заповідного фонду України, затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 06 липня 2005 року №245(у редакції наказу від 21 серпня 2014 року № 273), зареєстрованим в Мін`юсті України 29 липня 2005 року за № 829/11109
15	Інструкція про застосування порядку установлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, затверджена наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 24 січня 2008 року № 27, зареєстрованим в Мін'юсті України 12 лютого 2008 року за № 117/14808
16	Вимоги щодо ввезення на митну територію України живих тварин та їхнього репродуктивного матеріалу(Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 16 листопада 2018 року № 553)
17	Порядок створення регіональних центрів порятунку та реабілітації диких тварин (Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 19 жовтня 2020 року № 206)

У цьому висновку ми також розглядаємо наслідки вступу України до Європейського Союзу для розвитку політики захисту диких тварин. Україна має узгодити своє національне законодавство з *acquis* ЄС, а захист диких тварин забезпечується шляхом переговорів щодо Розділу 27. Сесія скринінгу щодо Розділу 27 відбулася у червні 2025 року, на якій Україна представила стан екологічної та кліматичної політики. Як наступний крок, Україна повинна узгодити та впровадити все законодавство ЄС, перш ніж вона зможе офіційно стати державою-членом ЄС. У зв'язку з цим ми проаналізували кілька законодавчих документів ЄС, що захищають диких тварин. Список — у таблиці нижче.

№	Перелік проаналізованих законів ЄС
1	Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про збереження природних середовищ існування та дикої фауни і флори
2	Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/147/ЄС від 30 листопада 2009 року про збереження диких птахів
3	Директива Ради 1999/22/ЄС від 29 березня 1999 року щодо утримання диких тварин у зоопарках
4	Регламент (ЄС) 1143/2014 про запобігання та управління інтродукцією та поширенням інвазійних чужорідних видів («Регламент про інвазійні чужорідні види»)
5	Регламент (ЄС) 338/97 про захист видів дикої фауни та флори шляхом регулювання торгівлі ними («Регламент торгівлі дикими тваринами» або «Регламент імплементації CITES»)

Розділ 1

Аналіз законодавства України, спрямованого на захист диких тварин, що утримуються як домашні тварини

1.1 Система дозволів на утримання диких тварин

Знання того, хто утримує диких тварин у неволі, де їх утримують та в яких умовах вони живуть, є критично важливим для дотримання мінімальних стандартів добробуту та забезпечення громадської безпеки. Ключовою системною прогалиною, яка паралізує будь-який ефективний захист диких тварин, що утримуються як домашні тварини, є правовий вакуум навколо системи видачі дозволів на їх утримання. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»[7], **для утримання диких тварин у неволі потрібен дозвіл**. Він має бути виданий центральним органом виконавчої влади у сфері охорони навколишнього середовища.

Однак, як показує аналіз, наразі немає **чинного підзаконного нормативного акта**, який би визначав процедуру видачі такого дозволу. Тому існує **правова колізія та фактична незаконність будь-якого утримання диких тварин**. Будь-яке утримання диких тварин приватними особами або установами (за винятком тимчасового утримання врятованих тварин відповідно до статті 8 Закону про захист тварин від жорстокого поводження) є де-юре незаконним, оскільки воно відбувається без обов'язкового дозволу.

1) Неможливість враховувати та контролювати утримання диких тварин. Існують різні оцінки щодо кількості диких тварин, яких утримують в неволі жодна з яких не є точною через відсутність функціонуючої системи дозволів та обліку. Держава не має інформації про кількість особин, видів та умов утримання диких тварин у приватних колекціях, що унеможливляє ефективний нагляд за їх добробутом. Наприклад, кількість ведмедів, занесених до Червоної книги України, яких, за оцінками деяких експертів, утримують у приватних зоопарках, пересувних цирках та ресторанах, може наближатися до їхньої кількості в дикій природі. У більшості випадків ці тварини страждають у неволі, отримуючи фізичні та психологічні травми [19].

2) Безвідповідальність правопорушників. Недобросовісні власники використовують відсутність порядку як пояснення, стверджуючи, що вони не можуть виконати вимогу закону з незалежних від них причин. При цьому, як зазначає Велика Палата Верховного Суду (справа № **910/8122/17** від 11.12.2018)[15], відсутність порядку видачі дозволів **не надає права здійснювати діяльність без них**. Ця позиція суду підкреслює, що проблема полягає у недостатньому контролі з боку держави.

1.2 Стандарти утримання диких тварин у неволі

Першочерговою проблемою є те, що навіть існуючі законодавчі вимоги систематично не виконуються багатьма приватними утримувачами тварин. Ситуацію значно погіршує дія мораторію [8] на проведення перевірок, що фактично позбавляє Державну екологічну інспекцію можливості здійснювати ефективний нагляд. Як наслідок, дієвий державний контроль за дотриманням цих норм практично відсутній, що створює ситуацію безконтрольності, де страждання тварин залишаються поза увагою відповідних органів. Державна екологічна інспекція не може проводити планові та/або позапланові перевірки, якщо не отримає наказу від вищого органу влади — від Міністерства. Це створює сприятливе середовище, де власники диких тварин можуть легко порушувати чинні нормативні акти, такі як «Порядок утримання та розведення диких тварин у неволі або в напіввільних умовах» (Наказ Міністерства охорони навколишнього середовища № 429) [13].

Крім того, навіть коли власники дотримуються правил — чинні стандарти критично застаріли. Вони не відповідають основним біологічним та поведінковим потребам тварин, що підкреслює нагальну потребу посилення державного контролю та оновлення цих стандартів для захисту тварин від страждань.

1) Недостатні вимоги до простору. Мінімальні розміри вольєрів та пов'язані з ними вимоги, встановлені в українському законодавстві, не відповідають тим, що рекомендовані провідними європейськими організаціями, такими як **Європейська асоціація зоопарків та акваріумів (EAZA)**. Стандарти EAZA застосовують комплексний підхід до добробуту тварин, який включає такі елементи:

а. Якість та функціональність простору. На відміну від простих вимог до площі, EAZA вимагає створення складних тривимірних середовищ, що імітують природні ландшафти та дозволяють тваринам виражати природну поведінку (лазіння, плавання, копання, ховання).

б. Обов'язкове збагачення середовища. Це передбачає створення стимулюючого та змінного середовища (іграшки, пазли з їжею, нові аромати), що запобігає стресу та нудьзі. Українські стандарти значною мірою ігнорують цей компонент.

с. Профілактична ветеринарна допомога та гуманне навчання. Окрім лікування, наголос робився на профілактичній допомозі та використанні позитивного підкріплюючого навчання для заохочення добровільної участі в медичних оглядах, мінімізуючи стрес.

д. Науково обґрунтоване харчування. Плани харчування адаптовані до кожного виду та розроблені таким чином, щоб максимально нагадувати їхній природний раціон.

е. Програми контрольованого розведення. Розведення повинно проводитися не випадковим чином, а в рамках міжнародних програм, спрямованих на збереження генетичного різноманіття видів. Відсутність таких умов в Україні часто перешкоджає тваринам здійснювати природний рух та поведінку, що призводить до фізичних та психологічних страждань.

2) Відсутність вимог щодо збагачення навколишнього середовища. Для переважної більшості видів українські правила не вимагають наявності елементів збагачення (таких як укриття, джерела води, споруди для лазіння чи іграшки), які є важливими для запобігання стресу, нудьзі та розвитку стереотипної поведінки (як-от самоушкодження або повторюване ходіння по колу).

Важливість матеріалів, що збагачують середовище, для добробуту тварин була оцінена за допомогою моделі п'яти доменів [21]. Ця модель враховує як фізичні, так і психологічні аспекти, такі як харчування, довкілля, здоров'я, поведінка та психічний стан тварини, підкреслюючи, що емоційний стан тварини є ключовим показником її загального добробуту. Вона наголошує на тому, що проста відсутність страждань не гарантує високого рівня добробуту. Це динамічна концепція, яка розглядає добробут як безперервний процес взаємодії між твариною та її середовищем існування.

3) Санітарні ризики, пов'язані із зоонозними захворюваннями. Приватні звіринці, особливо ті, що працюють з порушенням правил, створюють окрему зону високого ризику. Так звані «приватні контактні зоопарки» публічно рекламуються в тому числі і в соціальних мережах в Україні. Особливо популярні серед маленьких дітей та їхніх батьків, головним аргументом таких звіринців є можливість погладити дику тварину. Не кажучи вже про рівень стресу, який це створює для дикої тварини, це створює проблему накопичення інфекційних агентів в при-

датному середовищі, в тому числі антибіотикорезистентних [24] та високого ризику передачі зоонозних захворювань людям через прямий контакт, при цьому людина може мати контакт з біологічними рідинами не знаючи про це і непомітно принести додому на одязі чи взутті. Найбільш очевидним прикладом може бути можлива передача зоонозних захворювань, таких як сказ. Щоб проілюструвати цю проблему, один із таких випадків наведено у рамці [17].

Спалах сказу в контактному зоопарку в Київській області у серпні 2025 року.

**Про цей випадок повідомила Борщагівська сільська рада.
Інформація була опублікована на офіційному сайті ради**

Наприкінці серпня 2025 року в приватному контактному зоопарку села Петропавлівська Борщагівка (Бучанський район, Київська область) від сказу помер олень.

У зв'язку з цим влада звернулася до громадян, які відвідували цей зоопарк, особливо в період з 16 серпня 2025 року до смерті тварини. Усіх, хто контактував з тваринами (був укушений, подряпаний або ужалений), закликають терміново звернутися до лікаря, щоб вирішити, чи потрібні щеплення від сказу.

Цей інцидент стався на тлі загального зростання випадків сказу в регіоні, де лише за перші вісім місяців 2025 року було задокументовано 11 випадків захворювання серед різних тварин

Інформування громадськості про випадок сказу – це спосіб боротьби з наслідками, хоча очевидно, що донести повідомлення всім хто відвідував цей зоопарк майже неможливо.

1.3 Охорона видів Червоної книги України

Проведений аналіз спонукає нас розглянути питання охорони найбільш зникаючих видів в Україні, занесених до Червоної книги України. Законодавство, спрямоване на сувору охорону найрідкісніших видів, на практиці містить низку прогалин, які дозволяють легалізувати комерційну експлуатацію та утримання цих тварин в невідповідних умовах.

1) Вузьке тлумачення термінології «Комерційне використання». Стаття 19 Закону «Про Червону книгу України» [6] забороняє **спеціальне використання (добування, збирання)** видів Червоної книги з метою отримання прибутку. Однак це тлумачиться надто вузько — як таке, що стосується лише вилучення тварини з дикої природи. Як наслідок, закон формально не забороняє **інші форми комерційного використання** (такі як продаж, використання в цирку, фотопослуги у приватних звіринцях які називають себе зоопарками тощо), якщо тварина вже перебуває в неволі.

Норма статті 88-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3] передбачає покарання за порушення порядку придбання або продажу об'єктів тваринного чи рослинного світу, включаючи об'єкти Червоної книги. Однак станом на сьогодні немає закону чи іншого нормативного акта, що визначає порядок такого придбання та продажу.

Хоча дух закону спрямований на повну заборону комерціалізації видів Червоної книги, через недосконале формулювання та відсутність чітких процедур існує можливість продажу та іншого комерційного використання тварин з Червоної книги України.

2) Схема експлуатації тварин Червоної книги. Ця правова лазівка призвела до поширення схеми, за якою цирку, дельфінарії та інші розважальні заклади формально не є власниками тварин Червоної книги, **а використовують їх** за договорами з приватними особами або індивідуальними підприємцями. В результаті сама установа не отримує безпосереднього прибутку від **добування** тварини, а лише від її експлуатації, обходячи таким чином пряму заборону закону.

UAnimals зафіксували такий випадок з використання Запорізьким державним цирку бурого ведмеда з Червоної книги. У відповідь на офіційний запит цирк повідомив, що не має цієї тварини на своєму

балансі, та заявив, що його діяльність повністю відповідає закону, оскільки **дозвіл потрібен лише для видобутку (збору)** видів з Червоної книги. Згідно з відповіддю на запит UAnimals від Державної екологічної інспекції України цирк використовує тварину за договором оренди або іншим договором, але дозволів не має. Отже, бачимо, що ця система суперечить меті охорони видів.

Згідно з Наказом № 3 Інструкції про порядок видачі дозволів на заготівлю (збір) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги [11], видобуток може здійснюватися **лише у виняткових випадках та виключно для наукових або селекційних цілей**, включаючи **розмноження та культивування у спеціально створених умовах**. Це обмежує правові підстави для вилучення тварин з дикої природи та має на меті підтримку охорони природи. Дозволи видаються лише **науковим установам та іншим організаціям**, робота яких з видами Червоної книги визначена офіційними державними дослідницькими програмами. Це гарантує, що видобуток здійснюють професіонали, потенційно мінімізуючи стрес і травми для тварин.

Таким чином, залишається відкритим питання про те, як тварини Червоної книги потрапляють до приватних рук, і чи не передаються вони від наукових організацій до приватних осіб, всупереч наміру закону.

3) Нечіткі вимоги до документації щодо походження тварин. Стаття 7 Закону «Про Червону книгу України» [6] вимагає, щоб законність придбання видів Червоної книги у приватну власність **була підтверджена відповідною документацією**. Однак **остаточний перелік таких документів та конкретні вимоги, яким вони повинні відповідати, не наведено**. Це створює широкі можливості для легалізації тварин, незаконно вилучених з природи, через фіктивні довідки про народження у неволі від неіснуючих розплідників чи приватних осіб.

4) Дозвіл на утримання «в естетичних цілях». Наказ Міністерства охорони навколишнього середовища № 429[13] прямо дозволяє приватним особам утримувати тварин Червоної книги «в естетичних цілях». Це положення прямо суперечить як меті, так і духу Закону «Про Червону книгу України», який передбачає сувору охорону та обмежує використання таких видів науковими цілями та метою збереження видів.

5) Нечітке регулювання «утримання» проти «розведення».

Закон[6] передбачає більш детальне регулювання розведення видів Червоної книги — вимагаючи дозволів та спеціально розроблених умов — але дає менше ясності щодо правил, що регулюють просте утримання без наміру розведення. Це дозволяє приватним особам стверджувати, що вони не займаються розведенням і тому не підпадають під дію суворіших положень закону.

1.4 Правила щодо зоопарків, цирків та дельфінаріїв

Функціонування об'єктів, що утримують диких тварин для публічного показу, в Україні регулюється неоднозначно, норми різних законодавчих актів часто суперечать одна одній.

1) Зоопарки: відсутність ліцензування та невідповідність європейським стандартам. Ключовою проблемою є повна **відсутність системи ліцензування та інспекції зоопарків** в Україні, що є прямою вимогою **Директиви Ради 1999/22/ЄС** [2]. Ця директива зобов'язує держави-члени ЄС забезпечити, щоб зоопарки:

- a. брали участь у наукових дослідженнях та програмах збереження видів;*
- b. проводили освітню діяльність для підвищення обізнаності громадськості щодо збереження біорізноманіття;*
- c. утримували тварин в умовах, що відповідають їхнім біологічним потребам;*
- d. вели належний облік та запобігати втечам тварин.*

Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [5] визначає зоопарки як культурно-освітні та науково-дослідні установи, не встановлюючи конкретних стандартів для цих функцій. Відсутність механізму ліцензування дозволяє неконтрольовану діяльність так званих «контактних зоопарків» та приватних звіринців, які не виконують жодної природоохоронної ролі та часто утримують тварин у поганих умовах. Ці проблеми були задокументовані під час розслідування UAnimals у контактному зоопарку « Звірополіс » [16], будь ласка, дивіться тематичне дослідження для отримання додаткової інформації.

Важливо зазначити, що це є прямим порушенням чинного законодавства ЄС про зоопарки, яке Україна повинна прийняти та впровадити.

Судові процеси, спрямовані на закриття таких закладів, суттєво ускладнюються відсутністю чітких критеріїв ліцензування, на які суди могли б спиратися, визначаючи, чи відповідає діяльність зоопарку закону. Яскравим прикладом є нещодавній позов, поданий UAnimals проти «Звірополіса» (справа №240/18078/24) [16], де, незважаючи на вагомі докази неналежних умов утримання, відсутності дозволів та жорстокого поводження, судовий процес виявився неефективним

у припиненні незаконної діяльності закладу.

Кейс «UAnimals проти Звірополісу». Як один судовий процес демонструє системні проблеми захисту тварин в Україні
Справа № 240/18078/24

«UAnimals» звернулася до суду щодо припинення діяльності контактних зоопарків «Звірополіс», яка за підтвердженням Міністерства, здійснюється без обов'язкових дозволів на утримання диких тварин. Протягом тривалого часу контролюючий орган, Державна екологічна інспекція, не вживав заходів реагування по суті, посилаючись на процедурні перешкоди. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, що створює дискусію щодо практики застосування норм права у подібних справах.

Ключові правові питання, які висвітлив цей кейс

1. Проблема правової невизначеності: діяльність без дозвільних документів

Вимога законодавства. Утримання диких тварин у неволі можливе лише за наявності спеціального дозволу від Міністерства захисту довкілля.

Факт у справі. У «Звірополісу» таких дозволів **немає**. Це офіційно підтвердило саме Міністерство під час судового процесу.

Проблема: відсутність дозволу автоматично робить діяльність зоопарку незаконною, а тварин — такими, що утримуються незаконно. Однак ані ДЕІ, ані суд першої інстанції не визнали цей факт достатньою підставою для припинення діяльності.

2. Проблема державного контролю

Що мала робити ДЕІ? Отримавши численні скарги на порушення, ДЕІ була зобов'язана провести перевірку, зафіксувати порушення (відсутність дозволів, неналежні умови) і вжити заходів, аж до вилучення тварин.

Що ДЕІ робила насправді? Надавала відписки, посилаючись на мораторій на перевірки. Коли ж нарешті, після втручання

Міністерства, інспектори здійснили виїзд, вони відмовилися від перевірки на підставі **усних слів касира** про те, що керівництва немає на місці.

Проблема: порушник може легко уникнути відповідальності, просто не допустивши інспектора до перевірки. Замість того, щоб скласти акт про перешкоджання (що є окремим правопорушенням), ДЕІ використовує це як пояснення. Створюється **«коло безвідповідальності»**: немає перевірки → немає зафіксованого порушення → немає підстав для вилучення тварин.

3. Судовий формалізм проти справедливості (Проблема «передчасного позову»)

Що мав зробити суд? Оцінити докази (зокрема, лист Міністерства про відсутність дозволів) і припинити незаконну діяльність, зобов'язавши ДЕІ виконати свою роботу.

Проблема: Суд проігнорував роки бездіяльності ДЕІ та змусив зоозахисників повернутися до того самого органу, чия бездіяльність і є частиною проблеми. Такий підхід ігнорує практику Верховного Суду, яка дозволяє громадськості звертатися до суду напям, коли держава не діє. Це створює ілюзію правосуддя, затягуючи процес на роки, поки порушення триває.

Кейс «Звірополісу» — це хрестоматійний приклад того, як бізнес, що порушує закон, може роками працювати, користуючись недосконалістю законодавства та системною паралізованістю державних контролюючих органів. Він доводить, що тягар захисту тварин.

Проте разом із тим дуже важливим є звернути увагу практичну сторону ліцензування зоопарків. Практичні труднощі, з якими зіткнулося Міндовкілля у 2024 році при спробі впровадити ліцензування через вид економічної діяльності, яскраво демонструють системну проблему. Оскільки в Україні обраний вид економічної діяльності має обов'язковий, а не лише статистичний характер,

застосування єдиних ліцензійних умов до настільки різнорідних за своєю суттю та функціями установ, як класичні зоопарки, приватні звіринці, розплідники та реабілітаційні центри, є важким для реалізації.

Проблема полягала в неможливості створити єдині та справедливі ліцензійні умови для абсолютно різних за своєю суттю та метою установ.

Код економічної діяльності 91.04 («Діяльність ботанічних садів, зоопарків та заповідників») об'єднує заклади з кардинально різними цілями:

- **класичні зоопарки** (переважно мають наукову, освітню та природоохоронну місію (збереження генофонду, участь у міжнародних програмах розведення, їхні стандарти можуть бути орієнтовані на міжнародні асоціації, як-от EAZA);
- **приватні звіринці та контактні зоопарки** без наукової мети;
- **реабілітаційні центри** (їхня головна мета — лікування, реабілітація та, за можливості, повернення тварин у дику природу).

Практична проблематика полягала в тому, що підхід до ліцензування через загальний вид економічної діяльності є **надто грубим інструментом** для такої складної та різноманітної сфери. Він не враховує специфіку різних типів закладів, що робить неможливим створення справедливих, дієвих та адекватних ліцензійних умов. Саме тому необхідний **спеціалізований закон**, який зможе чітко розмежувати ці установи та встановити для кожної з них відповідні вимоги та врахує всі мінімальні вимоги ЄС.

2) Цирки та пересувні виставки: пряма юридична суперечність.

Існує правова колізія між законодавчими та підзаконними актами:

*а. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (стаття 25) [7] прямо **забороняє** створення та діяльність мобільних господарств, мобільних зоопарків та мобільних виставок диких тварин.*

*б. Водночас, підзаконні акти, зокрема **Постанова Кабінету Міністрів № 953** [12] (щодо впровадження CITES) та **Наказ Міністерства аграрної політики № 553** [10] (щодо ветеринарних вимог), продовжують легітимізувати таку практику, встановлюючи процедури видачі сертифікатів для «пересувних виставок» та «циркових тварин».*

3) Дельфінарії: недотримання вимог щодо морської води та збагачення навколишнього середовища.

Хоча як Закон «Про захист тварин від жорстокого поводження», так і «Правила та норми утримання дельфінів у неволі» (Наказ № 622) [14] вимагають використання **природної морської води**, цей стандарт систематично ігнорується. Яскравим прикладом є тривала судова справа № 910/8122/17, ініційована громадською організацією «Екологія-Право-Людина» проти Трускавецького дельфінарію[15]. Незважаючи на часткове задоволення Верховним Судом позову громадської організації, дельфінарій продовжує працювати. Це демонструє слабе правозастосування закону та існування правових лазівок, які дозволяють таким закладам продовжувати функціонувати всупереч явним законодавчим заборонам.

МБО «Екологія-Право-Людина» проти ТОВ «Аквадельф» (дельфінарій «Оскар-Трускавець»), кейс який висвітлює проблематику відсутності дозволів та належних умов утримання диких тварин (Справа № 910/8122/17)

Цей кейс є знаковим, оскільки він пройшов усі судові інстанції та продемонстрував глибокі системні проблеми у сфері захисту тварин та довкілля в Україні.

Позов Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» базувався на трьох ключових порушеннях з боку дельфінарію «Оскар-Трускавець»:

- 1. відсутність природної морської води: Дельфінарій використовував штучно засолену прісну воду, що є прямим порушенням Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»;*
- 2. діяльність без дозвільних документів: Установа працювала без необхідних дозволів на утримання диких тварин у неволі, а також на розведення та використання тварин (дельфінів афалін), занесених до Червоної книги України;*

3. жорстоке поводження, бо для очищення басейнів використовувався хлор, що було розцінено як жорстоке поводження з тваринами, яке створює ризик для їхнього здоров'я. Рішення Великої Палати Верховного Суду у цій справі стало прецедентним для захисту довкілля та тварин в Україні з кількох причин.

Верховний Суд вперше чітко встановив, що громадські екологічні організації мають право звертатися до суду для захисту інтересів суспільства, навіть якщо їхні особисті права не порушені. Це право гарантоване міжнародною Орхуською конвенцією, яка є частиною законодавства України.

Бездіяльність влади не є виправданням. Суд відхилив аргумент дельфінарію про те, що дозволи неможливо отримати через прогалини в законодавстві. Було встановлено ключовий принцип — **відсутність порядку видачі дозволів не дає права здійснювати діяльність, яка без них заборонена.**

Громадськість може виконувати функцію держави. Суд визнав, що, подаючи такий позов, громадська організація фактично виконує контролюючі повноваження, які не змогли реалізувати органи державної влади.

Визначення правильної юрисдикції. Справу було віднесено до адміністративного судочинства, оскільки вона стосується порушення публічних, екологічних прав, а не приватних комерційних інтересів.

Цей кейс довів, що громадськість є дієвим інструментом контролю за дотриманням екологічного законодавства та може змусити бізнес і владу виконувати свої обов'язки щодо захисту тварин та довкілля.

Кейс яскраво демонструє ситуацію, коли законодавство вимагає отримання дозволу, але сам державний орган (Міністерство екології) визнає, що не може його видати через відсутність затвердженого порядку. Це створює юридичну пастку. Суб'єкти господарювання, як «Аквадельф», використовують це як виправдання для роботи без дозволів. Водночас, як зазначив Верховний Суд **відсутність порядку видачі дозволів не дає права здійснювати заборонену без них діяльність.** Це важливий висновок,

Справа демонструє також неефективність державного екологічного контролю.

Державна екологічна інспекція винесла припис, зобов'язавши дельфінарій отримати дозволи. Проте, коли дозволи так і не були отримані, інспекція не вжила подальших дієвих заходів для припинення незаконної діяльності. Позов до суду подала громадська організація, фактично виконуючи функцію, яку мала б виконувати держава. Це свідчить про слабкість або пасивність державних контролюючих органів.

Судова справа «ЕПЛ проти дельфінарію» є хрестоматійним прикладом, що доводить наявність глибоких проблем у сфері захисту диких тварин в Україні.

1. **Законодавчі прогалини та бездіяльність влади.** Існує розрив між вимогою закону та здатністю держави забезпечити її виконання.
2. **Формальний підхід контролюючих органів.** Навіть коли порушення фіксуються, реальних кроків для їх припинення часто не відбувається.
3. **Ключова роль громадськості.** Громадські організації стають головним рушієм у захисті довкілля, змушуючи через суд виконувати закон як бізнес, так і державу.

Рішення Великої Палати у цій справі стало надзвичайно важливим, оскільки воно підтвердило право екологічних організацій бути "вартовими" демократії та захисниками довкілля в суді, а також чітко вказало, що прогалини в процедурах не можуть бути виправданням для незаконної діяльності.

Верховний Суд скасував рішення Господарського суду міста Києва та постанову апеляційного суду, які раніше відмовили у позові екологічній організації. Провадження у справі закрито. Однак, замість того, щоб задовольнити позов по суті (тобто заборонити діяльність), Велика Палата закрила провадження у справі. Причина – неправильна юрисдикція. Справу закрили, тому що її розглядали в господарських судах. Верховний Суд постановив, що такі спори, які стосуються порушення екологічного законодавства та інтересів суспільства, мають публічно-правовий характер і повинні розгля-

датися в порядку адміністративного судочинства, а не господарського.

Простими словами, кінець справи був процедурним. Екологічна організація виграла в тому, що Верховний Суд підтвердив її право подавати такі позови. Але для фактичної заборони діяльності дельфінарію потрібно було подавати новий позов до адміністративного суду.

1.5 Торгівля дикими тваринами, яких утримують в неволі та як домашніх улюбленців

Наразі в Україні відсутня комплексна система регулювання торгівлі та володіння дикими тваринами, яких утримують в неволі а також як домашніх улюбленців. Існуюча система є фрагментованою та неорганізованою, що створює численні ризики. **В Україні фактично кожен охочий може придбати дикого хижака** — лева, тигра, пуму або навіть рідкісного леопарда. Екзотичні тварини стали об'єктом продажу в Інтернеті, соцмережах і навіть через телеграм-канали. І попри міжнародні зобов'язання України, цей ринок досі залишається майже безконтрольним [25]. Яскравим прикладом цієї проблеми є Наказ Міністерства аграрної політики № 553 «Про затвердження Вимог щодо імпорту (перевезення) на митну територію України живих тварин та їх репродуктивного матеріалу, харчових продуктів тваринного походження, кормів, гною, соломи, а також побічних продуктів тваринного походження та продуктів їх переробки та обробки» [10]. Глава 24 цього наказу містить перелік тварин, які вважаються «домашніми» з метою некомерційного ввезення. Цей перелік надзвичайно широкий і включає такі категорії, як «плазуни», «земноводні», «гризуни» та «птахи (крім свійської птиці)» та інші. На практиці це **створює правову лазівку, яка дозволяє імпортувати широкий спектр диких тварин під виглядом домашніх улюбленців.**

Лазівка «циркових тварин» та приватна власність.

Проблему посилює те, що Глава 25 того ж Наказу № 553 [10] встановлює вимоги до імпорту «циркових тварин». Це створює ще одну суттєву прогалину. У Главі 25 не уточняється, які види можна вважати «цирковими тваринами», а які не можна. Це означає, що будь-яка дика тварина, включаючи лева, тигра чи ведмедя, може бути оголошена «цирковою твариною» для цілей імпорту.

Схема приватного імпорту: особа, яка бажає володіти левом, може створити фіктивний контракт з невеликим цирком або організатором заходу. Потім тварину імпортують за ветеринарними документами, в яких зазначено, що це «циркова тварина», призначена для виступів. Після митного оформлення тварину передають до приватного маєтку, а контракт розривають. Через відсутність національного реєстру диких

тварин у неволі її подальша доля не відстежується.

Така ситуація призводить до кількох негативних наслідків.

а. Неконтрольований ринок. Будь-хто може легально імпортувати, а потім продавати тварин, які абсолютно не пристосовані для утримання в неволі.

б. Страждання тварин — покупці, часто не знаючи про складні потреби таких тварин, не забезпечують належного догляду [22]. В результаті тварини часто страждають від недоїдання, хвороб, розладів поведінки та передчасної смерті.

с. Ризики для здоров'я та безпеки людей. Утримання отруйних видів, великих хижаків або агресивних тварин у квартирах та приватних будинках становить пряму загрозу безпеці людей. Крім того, може збільшитися ризик передачі зоонозних захворювань.

Згідно з дослідженням кандидатів біологічних наук Марини Шквирі та Єгора Яковлєва [20] з 1991 по 2022 рік до України було офіційно **імпортовано понад 67 тисяч рептилій**, з яких більше половини (38,815) були виловлені у дикій природі. За той же період з України було **експортовано (переважно реекспортовано) понад 469 тисяч рептилій**, з яких 167,468 були виловлені в природі в інших країнах. Ці цифри свідчать про те, що Україна є значним гравцем та, можливо, **транзитним хабом** у міжнародній торгівлі дикими тваринами. Аналіз показує, що з України експортувалися тварини 36 видів, батьківських особин яких ніколи **офіційно не ввозили в країну**. Це прямо вказує на те, що тварин, привезених контрабандою, "легалізують" через підроблені документи про розведення в неволі.

Автори наголошують: *«Особин, яких привезли з природи контрабандою, прикривають паперами розплідників, підробляючи дані про реальні темпи розмноження»*. Запит ринку на екзотичних тварин є неймовірним. Автори прямо заявляють: *«Щоб покрити попит, очевидно потрібне браконьєрство чи відносно легальний відлов у великих масштабах»*. Попит з боку «любителів природи» та людей, що шукають «зручного хатнього улюбленця», є рушійною силою знищення диких популяцій.

Проблематика контролю торгівлі дикими тваринами і в тому числі видами занесеними до Додатків **Конвенції CITES** полягає також у **відсутності спеціального закону, який би** деталізував вимоги Конвенції для України. Конвенція CITES, як і багато міжнародних

договорів, встановлює лише загальні рамкові вимоги. Вона покладає на країни-учасниці обов'язок розробити власне, детальне національне законодавство, яке б конкретизувало процедури, критерії та механізми виконання цих вимог.

Відсутність деталізації і власне такого окремого закону призводить до кількох ризиків таких як: суб'єктивність рішення про видачу дозволів, корупційні ризики, відсутність юридичної визначеності а отже і прозорості, ускладнення контролю за прийняттям рішень. Таким чином, відсутність спеціального Закону «Про СІТЕС» перетворює виконання вимог міжнародної конвенції на непрозорий, суб'єктивний та потенційно корумпований процес.

1.6 Низька підзвітність та неефективність системи покарань

Існуючі механізми правозастосування не виконують ні превентивної, ні каральної функції, створюючи атмосферу безкарності.

1) Низькі адміністративні штрафи. Штрафи, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення, є критично низькими та не переглядалися роками. Їх розрахунок досі базується на неоподатковуваному мінімумі доходів громадян, встановленому на рівні **17 гривень**. Це призводить до абсурдних ситуацій, наприклад:

а. За знищення корисної лісової фауни (ст. 76 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [3] штраф становить **від 17 до 51 гривні (менше 1 євро)**.

б. За порушення правил полювання, яке не призвело до добування тварин (ст. 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення), [3] покарання може бути обмежене попередженням або штрафом **від 102 до 1020 гривень (від 2 до 22 євро)**.

с. За порушення порядку придбання або збуту об'єктів тваринного світу (ст. 88-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [3] штраф становить від 510 до 1700 гривень (від 10 до 35 євро), а конфіскація тварини не є обов'язковою.

Такі суми не стримують правопорушників, чий потенційний прибуток від незаконної діяльності на порядок вищий.

2) Відсутність кримінальної відповідальності за контрабанду видів, що охороняються CITES. На відміну від міжнародної практики, в Україні незаконний експорт або імпорту видів, що охороняються CITES, кваліфікується лише як адміністративне правопорушення (ст. 88 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [3]. Максимальний штраф становить від 850 до 1700 гривень (17-35 євро), а конфіскація не є обов'язковою. Це фактично зводить штраф до незначних «витрат на ведення бізнесу» для контрабандистів.

Більше того, Україна є учасницею конвенції CITES, яка передбачає конфіскацію тварини у разі незаконного експорту або імпорту. Це передбачено статтею 8.

«1. Сторони вживають належних заходів для забезпечення виконання положень цієї Конвенції та заборони торгівлі зразками, що порушують її. Ці заходи включають:»

(а) карати торгівлю такими зразками або володіння ними, або і те, й інше; та (b) передбачити конфіскацію або повернення до держави експорту таких зразків»[1].

Відсутність кримінальної відповідальності за контрабанду диких тварин в Україні – це не просто прогалина у природоохоронному законодавстві, а й фактор, що створює значні ризики для держави.

Не криміналізована контрабанда розглядається правоохоронними органами як адміністративне правопорушення з незначними штрафами, що безпосередньо **впливає на пріоритетність та фінансування розслідування таких справ**. Ці випадки не отримують належної уваги, на відміну від кримінальних злочинів. Якби ця діяльність була криміналізована, вона б стала пріоритетом для **Служби безпеки України**, до завдань якої входить боротьба з контрабандою та контроль над перевезенням через митницю.

Найголовніше, контрабанда диких тварин становить **пряму суспільну та національну небезпеку**, оскільки відбувається не лише "відкритими" каналами, а й тими самими шляхами, через які проходить **контрабанда зброї, наркотиків та людей**.

3) Неефективність кримінальних покарань. Хоча стаття 299 Кримінального кодексу України [4] передбачає позбавлення волі за жорстоке поводження з тваринами, судова практика показує, що покарання у вигляді позбавлення волі виносяться вкрай рідко, особливо тим, хто вчинив це вперше. Водночас незаконне полювання, яке завдає значної шкоди державі, карається переважно штрафами.

4) Контроль. Інституційна спроможність Державної екологічної інспекції залишається низькою, особливо з огляду на чинний мораторій на перевірки.

Розділ 2

Пропозиція щодо законодавчої реформи

За результатами аналізу виявлено низку прогалин у сфері правового регулювання поводження з дикими тваринами. На відміну від провідної практики країн ЄС в Україні цирки з тваринами продовжують вистави з тваринами. Поряд із цим діяльність зоопарків в Україні не відповідає вимогам Директиви Ради 1999/22/ЄС, а вимоги до утримання тварин у зоопарках не відповідають провідним стандартам EAZA (Європейська асоціація зоопарків та акваріумів).

Виявлено, що в Україні відкрито працюють напівлегальні контактні зоопарки. Такі заклади є популярними через відсутність системи видачі дозволів та системи контролю дотримання вимог утримання тварин. Виявлено проблему комерційного використання червонокнижних видів, які необхідно оберігати.

Чинне законодавство є фрагментарним і містить критичні прогалини, що унеможливають ефективний контроль. Це призводить до поширених страждань тварин, оскільки тварин утримують у неналежних умовах у приватних домогосподарствах — а дикі тварини непристосовані для домашнього утримання чи в контактних зоопарках. У цирках їх експлуатують для отримання прибутку. Водночас це створює ризики для громадської безпеки, сприяє незаконній торгівлі та контрабанді рідкісних видів.

Спроби вирішити ці проблеми шляхом вибіркового внесення змін до окремих законів будуть неефективними. Потрібна комплексна реформа, щоб докорінно змінити підхід до регулювання. **На нашу думку, найкращими варіантами такого системного рішення є запровадження дозволу на утримання та розведення лише для тих установ, що мають природоохоронну мету, та відповідно заборона на утримання чи розведення для тих, хто такої мети не має. А також повна заборона контактних зоопарків та цирків (пересувних і стаціонарних).**

Такий підхід дозволяє одночасно вирішити кілька ключових проблем: пом'якшення неконтрольованого переміщення диких тварин та небезпечних тварин, встановлення чітких правил для власників,

створення основи для ефективного нагляду, а також забезпечення реального захисту тварин від жорстокого поводження.

2.1. Повна заборона використання диких тварин у розвагах

Експлуатація тварин у цирках створює низку етичних, правових та безпекових проблем. Через недосконалість українського законодавства було зафіксовано використання в цирку бурого ведмедя, занесеного до Червоної книги. Практика використання тварин у цирках, а в гіршому випадку – червонокнижних тварин, принципово суперечить світовим тенденціям у цирковій індустрії. Чинне законодавство є фрагментарним та містить численні прогалини, що дозволяють продовжувати експлуатацію тварин у цирках, зокрема червонокнижних, завдаючи їм страждань.

Низка країн, як-от Боснія і Герцеговина, Греція, Кіпр, Мальта, запровадили повну заборону на використання будь-яких тварин у цирках [23].

Так, заборону на використання лише диких тварин у цирках запровадили Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Данія та Англія, а також Естонія, Ірландія, Латвія, Литва, Люксембург, Румунія, Шотландія, Сербія, Словаччина, Словенія, Північна Македонія, Нідерланди, Норвегія [23].

Широкий спектр країн також забороняє використання певних видів. Наприклад, Чеська Республіка забороняє використання новонароджених мавп, тюленів, китів (крім дельфінів), носорогів, бегемотів, жирафів. З січня 2022 року заборонено використання всіх видів диких тварин, народжених, подарованих або придбаних після січня 2022 року. Фінляндія заборонила використання мавп, хижих тварин, слонів, бегемотів, сумчастих, носорогів, тюленів, крокодилів, хижих птахів, страусів, диких жуйних тварин або коней. З 1 січня 2024 року набуде чинності позитивний список тварин у цирках, який дозволить використовувати лише одомашнені види [23].

У Франції діє заборона на використання левів, тигрів та ведмедів у цирках, а також заборона на шоу з дельфінами. В Угорщині діє заборона на використання слонів, носорогів та приматів, а також тварин, виловлених у дикій природі [23].

Повна заборона використання тварин у цирках та інших розважальних заходах – єдиний логічний та необхідний крок для України. Таке рішення усуне системну жорстокість, закриє існуючі законодавчі прогалини, захистить громадян від небезпеки та набли-

зить Україну до сучасних європейських цінностей гуманного ставлення до тварин.

2.2. Комплексні рішення виявлених проблем

Законодавчі рішення для вирішення проблеми неконтрольованого обігу екзотичних видів та страждань тварин у неналежних умовах.

1. Усунути правовий вакуум у дозвільній системі та припинити використання тварин без природоохоронної мети

Внести зміни до Закону України «**Про захист тварин від жорстокого поводження**». Дозволити утримання та розведення диких тварин у неволі лише для тих установ, що мають природоохоронну мету, та заборонити утримання чи розведення для тих, хто такої мети не має.

Ліцензія має бути обов'язковою для будь-якої **юридичної особи**, яка займається діяльністю, пов'язаною з утриманням та/або публічною демонстрацією диких тварин (зоопарки, реабілітаційні центри, наукові установи). Ліцензування повинно вимагати суворої перевірки дотримання стандартів добробуту тварин, участі в програмах охорони природи та наявності кваліфікованого персоналу, як того вимагає Директива ЄС 1999/22/ЄС.

Запровадити повну та однозначну заборону на використання будь-яких тварин у цирках (як стаціонарних, так і пересувних) або інших розважальних заходах, що передбачають дресирування та демонстрацію неприродної поведінки. Цей захід спрямований на усунення існуючих правових суперечностей.

Слід внести зміни до **Закону України «Про природно-заповідний фонд України»**. Положення статті 36, яке дозволяє зоопаркам «організовувати пересувні виставки тварин», слід виключити, оскільки воно прямо суперечить чинній забороні на пересувні звіринці та запропонованій повній забороні.

Статтю 19 **Закону України «Про Червону книгу України»** слід переглянути, щоб уточнити, що заборона поширюється не лише на «видобуток, збирання» видів Червоної книги з метою отримання прибутку, а й на **будь-яке їх комерційне використання**, зокрема їх експлуатацію у публічних видовищах.

Також потрібні зміни до **Закону України «Про тваринний світ»**. Статтю 31 слід посилити, встановивши пряму заборону на добування (придбання) диких тварин для їх подальшого використання в індустрії розваг, щоб унеможливити схеми «оренди тварин».

Необхідно передбачити **перехідний період**, протягом якого існуючі цирки та інші заклади будуть зобов'язані припинити використання а також придбання та розмноження тварин, продовжити утримання тварин до їх природної смерті або за можливості перевести їх до реабілітаційних центрів або зоопарків, які відповідають високим стандартам добробуту.

Заборонити комерційну експлуатацію та продаж видів, занесених до Червоної книги. Внести зміни до Закону України «Про Червону книгу України», щоб встановити **повну заборону на приватне володіння** та використання видів Червоної книги для розважальних цілей. Дозволяти такі види лише у спеціалізованих наукових або природоохоронних установах, з метою охорони видів та покращення біорізноманіття.

Прийняти Закон України, що імплементує норми CITES. Це буде одним із ключових рішень для усунення існуючих проблем, оскільки він перетворить загальні рамкові вимоги міжнародної Конвенції на чіткий та деталізований національний механізм. Такий закон встановить вичерпний перелік документів, конкретні критерії та прозору процедуру видачі дозволів, а також чіткі підстави для відмови. Це повністю усуне можливість суб'єктивного тлумачення норм посадовими особами Міндовкілля, ліквідує корупційні ризики та створить зрозумілі й передбачувані правила для всіх учасників процесу – від легальних розплідників до контролюючих органів, забезпечуючи таким чином дієвий контроль за торгівлею дикими тваринами.

Обмежити ввезення таких тварин в Україну шляхом **внесення до ЗУ «Про тваринний світ»** такої правки:

«Забороняється ввезення на територію України та вивезення за її межі в комерційних цілях живих диких тварин, які занесені до Червоної книги України, Додатка II Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі та Додатків I, II та III Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Дозволяється імпорт та експорт живих диких тварин лише з некомерційною, природоохоронною метою, в рамках природоохоронних проектів з метою відновлення їх природних популяцій чи племінних програм, а також інших зразків з науковою метою.»

2. Привести діяльність зоопарків у відповідність до стандартів ЄС та закрити псевдозоопарки

Внести зміни до Законодавства щодо запровадження **обов'язкового ліцензування** зоологічних парків відповідно до Директиви ЄС 1999/22/ЄС.

Варто звернути увагу, що впровадження ефективної системи ліцензування зоопарків та інших установ, що утримують диких тварин, вимагає більш диференційованого та спеціалізованого підходу, ніж ліцензування всього виду економічної діяльності під номером 91.04 («Діяльність ботанічних садів, зоопарків та заповідників»).

Практичні труднощі, з якими зіткнулося Міндовкілля у 2024 році при спробі ліцензувати цей вид економічної діяльності, яскраво демонструють системну проблему. Вважаємо обґрунтованим розробити та прийняти спеціальний Закон України «Про зоологічні парки». Такий закон дозволить встановити **чіткі та диференційовані критерії ліцензування** для кожного типу установ, враховуючи їхню специфіку, цілі (збереження видів, реабілітація,) та вимоги до добробуту тварин. Це унеможливить **існування закладів**, які не відповідають сучасним стандартам, але формально підпадають під загальний вид економічної діяльності. Такий закон може створити прозорий та дієвий механізм державного контролю, що базуватиметься на конкретних, а не на загальних вимогах.

3. Створити ефективну систему підзвітності та ліквідувати безкарність

Переглянути Кодекс про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс України, щоб значно збільшити штрафи за порушення, пов'язані з дикими та екзотичними тваринами, а також запровадити кримінальну відповідальність за незаконний імпорт/експорт (контрабанду) видів, що охороняються CITES та Червоною книгою України.

Оновити Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс України, суттєво збільшивши розміри штрафів та запровадивши кримінальну відповідальність за контрабанду видів, що охороняються CITES та Червоною книгою.

Внести зміни до Кримінального кодексу України які б передбачали статтю наступного змісту.

«Стаття 201. Контрабанда

1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а також видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України або охорона і використання яких регулюється відповідними міжнародними договорами України — карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років».

2.3. Рішення на рівні підзаконних актів

1. Забезпечити належні стандарти добробуту тварин у неволі.

Для тих кому буде дозволено утримувати диких тварин з природоохороною ціллю або з метою збереження видів - розробити та затвердити новий порядок та правила утримання диких тварин у неволі на напіввільних умовах на заміну застарілого Наказу № 429, узгоджуючи їх із сучасними рекомендаціями EAZA та видоспецифічними потребами тварин.

2. Для забезпечення ефективного правоохоронного застосування та дотримання вимог.

Вивчити механізми **зміцнення інституційного потенціалу Державної екологічної інспекції**, зокрема: скасувати мораторій на перевірки Державної екологічної інспекції та реформування й розширення можливостей механізмів громадського нагляду для моніторингу та звітності про порушення.

Висновки

Ми вважаємо, що реалізація запропонованих ініціатив сприятиме створенню сучасної та гуманної системи поводження з дикими тваринами в Україні. Це захистить тварин від страждань, убезпечить громадян від потенційних загроз та стане значним кроком до виконання зобов'язань України згідно з Угодою про асоціацію з ЄС.

Ми висловлюємо нашу найглибшу повагу та готовність до конструктивного діалогу та спільних зусиль для впровадження цих реформ, які мають вирішальне значення для українського суспільства та європейського майбутнього нашої країни.

Посилання

1. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення: від 03.03.1973 р. Дата звернення 30.09.2025
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129.
2. Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 relating to the keeping of wild animals in zoos. Official Journal of the European Communities. L 094, 09.04.1999. P. 24–26. Дата звернення 30.09.2025 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1999/22/oj/eng>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. Дата звернення 28.08.2025
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. Дата звернення 28.08.2025
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 502. Дата звернення 28.08.2025
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
6. Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3055-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 30. Ст. 201. Дата звернення 28.08.2025
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text>
7. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 27. Ст. 230. Дата звернення 28.08.2025
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>
8. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України №303 від 13 березня 2022 року. Дата звернення 13.07.2025
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>
9. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України №303 від 13 березня 2022 року. Дата звернення 13.07.2025

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>
10. Про затвердження Вимог щодо ввезення (пересилання) на митну територію України живих тварин та їхнього репродуктивного матеріалу... : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.11.2018 р. № 553. Дата звернення 13.07.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0346-19#Text>
 11. Про затвердження Інструкції про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, форм клопотання : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 01.02.1993 р. № 3. Дата звернення 13.07.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0004-93#Text>
 12. Про затвердження Порядку видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори... : постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 р. № 953. Дата звернення 13.07.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2007-%D0%BF#Text>
 13. Про затвердження Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 30.09.2010 р. № 429. Дата звернення 13.07.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1384-10#Text>
 14. Про затвердження Правил і норм утримання дельфінів в умовах неволі : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.12.2012 р. № 622. Дата звернення 13.07.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0278-13#Text>
 15. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17. Дата звернення 10.09.2025. <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977479>
 16. Рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 06 червня 2025 року справа №240/18078/24. Дата звернення 30.09.2025 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127973339>
 17. Борщагівська сільська рада. (2025, серпень). [Повідомлення про спалах сказу в контактному зоопарку в Київській області]. Дата звернення 30.09.2025. <https://brada.gov.ua/society/skaz-nadzvychayno-nebezpechne-zakhvoriuvannia/>
 18. UAnimals. [Матеріали та розслідування щодо діяльності контактних зоопарків, використання тварин у цирках та незаконної торгівлі]. Дата звернення 10.09.2025. <https://uanimals.org>

19. WWF-Україна. [Матеріали щодо кількості ведмедів в неволі, незаконної торгівлі дикими тваринами та проблем їх утримання]. Дата звернення 30.09.2025 <https://wwf.ua/?362054/stop-animal-trade-deforestation>
20. Шквиря Марина, к.б.н., Яковлев Єгор, к.б.н. Як приборкати дракона. І хто на цьому заробляє [Текст статті про торгівлю рептиліями та її наслідки]. Дата звернення 30.09.2025 <https://savewild.org/how-to-train-your-dragon/>
21. MDPI and ACS Style Mellor, D.J.; Beausoleil, N.J.; Littlewood, K.E.; McLean, A.N.; McGreevy, P.D.; Jones, B.; Wilkins, C. The 2020 Five Domains Model: Including Human–Animal Interactions in Assessments of Animal Welfare. *Animals* 2020, 10, 1870. Дата звернення 17.09.2025 <https://www.mdpi.com/2076-2615/10/10/1870>
22. Екзотичні тварини в Україні не захищені від жорстокого поводження. (2009, 9 жовтня). Волинські Новини. Дата звернення 26.09.2025 https://www.volynnews.com/news/archive/ekzotychni_tvaryny_v_ukraini_ne_zakhyshcheni_vid_zhorstkoho_povodzhennya/
23. Bans on Circuses . Countries, states, cities and towns have started restricting the use of wild animals in circuses [матеріали про заборону цирків з тваринами]. Дата звернення 17.09.2025 <https://www.fourpawsusa.org/campaigns-topics/topics/wild-animals/worldwide-circus-bans>
24. Shnaiderman Torban, Anat & Steinman, Amir & Meidan, Gal & Paitan, Yossi & Abu Ahmad, Wiessam & Navon-Venezia, Shiri. (2019). Petting Zoo Animals as an Emerging Reservoir of Extended-Spectrum β -Lactamase and AmpC-Producing Enterobacteriaceae. *Frontiers in Microbiology*. 10. Дата звернення 20.10.2025 <https://doi.org/10.3389/fmicb.2019.02488>
25. Чорний ринок екзотичних тварин: чому в Україні можна купити тварину, що знаходиться на межі зникнення. Дата звернення 20.10.2025 <https://rubryka.com/article/chornyj-rynok-ekzotychnyh-tvaryn/>